

Goran Zlodi

Filozofski fakultet u Zagrebu

Odsjek za informacijske znanosti, Katedra za muzeologiju

e-mail: gzlodi@ffzg.hr

**CIDOC-ove MEĐUNARODNE SMJERNICE
ZA PODATKE O MUZEJSKOM PREDMETU I
DUBLIN CORE
PROBLEMI I PERSPEKTIVE**

CIDOC's INTERNATIONAL GUIDELINES FOR MUSEUM
OBJECT INFORMATION AND DUBLIN CORE
PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Sažetak

U radu se obrađuju neki problemi koji se javljaju pri prenošenju muzejskih informacija u novo okruženje globalne informacijske infrastrukture. Dublinski osnovni skup elemenata metapodataka (Dublin Core) nameće se kao polazna točka i moguće rješenje pri objavljivanju raznolikih informacija koje nastaju u muzejskoj zajednici na Internetu. Među tim informacijama, one o muzejskim predmetima posebice su važne i stoga je istaknut odnos Međunarodnih smjernica za podatke o muzejskom predmetu: CIDOC-ovih podatkovnih kategorija i Dublin Corea. Uz prikaz osnovnih značajki Dublin Corea i CIDOC-ovih Smjernica navedene su i neke specifičnosti prevođenja muzejskih informacija i koncepata u Dublin Core. Ističe se kako je izrada tablica za konverziju, obogaćenih pravilima za dinamičko, o kontekstu zavisno prevođenje u Dublin Core, nužna za kvalitetno prenošenje muzejskih informacija na Internet.

Ključne riječi: Dublinski osnovni skup elemenata metapodataka, Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu: CIDOC-ove podatkovne kategorije, pretraživanje podataka na Internetu

Summary

The article describes some problems in transferring museum information into new global information infrastructure environment. Dublin Core Metadata Element Set (Dublin Core) is a starting point and possible solution in publishing various information from museum community on the Internet. Among this set of information, especially important are museum object information, therefore relation between International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC Information Categories and Dublin Core is emphasised. Along with presenting some basic characteristics of Dublin Core and CIDOC Guidelines, a few particularities of translating museum information and concepts to Dublin Core are referred. Precise translation of museum information to the Internet, requires conversion tables enriched with rules for dynamic, context sensitive translation into Dublin Core.

Keywords: Dublin Core Metadata Element Set, International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC Information Categories, retrieval of the Internet information

Uvod

Kada u muzejskoj zajednici govorimo o Međunarodnim smjernicama za podatke o muzejskom predmetu: CIDOC-ovim podatkovnim kategorijama (dalje u tekstu CIDOC-ove Smjernice) i Dublinskom osnovnom skupu elemenata metapodataka (dalje u tekstu Dublin Core) važno je razlikovati njihovu osnovnu namjenu. CIDOC-ove Smjernice, kao osnova za međunarodne i nacionalne muzejske informacijske standarde, služe kao predložena struktura za iscrpan opis muzejske grade. Dublin Core od 15 osnovnih elemenata, razvijen kao pomoć u pronalaženju izvora informacija na internetu, namijenjen je stvaranju jednostavnih opisa različitih vrsta grade. Dakle, s jedne je strane naglasak na opisu u svrhu dokumentiranja, a s

druge strane na opisu u svrhu pretraživanja odnosno pronalaženja građe. Iako se Dublin Core sve više primjenjuje u široj kulturnoj i znanstvenoj zajednici, a posebice u muzejima, arhivima i knjižnicama, potrebno je napomenuti kako on ipak nije zamjena za standarde koji već postoje u spomenutim zajednicama. I još jedna uvodna napomena: Dublin Core format je kojim se mogu obuhvatiti najrazličitiji entiteti. Tako se u muzejskoj zajednici primjenom osnovnog skupa elemenata mogu, uz muzejski predmet, opisati i muzejska ustanova, zgrada, zbirka, stvarna ili virtualna izložba, osoba itd. Za muzejsku zajednicu jedan od najvažnijih entiteta ipak je muzejski predmet, odnosno predmet baštine, čija je obrada vrlo složena zadaća u kojoj nam u prvom redu pomažu muzejski standardi i smjernice. Stoga će najviše pažnje trebati pokloniti upravo odnosu CIDOC-ovih Smjernica i Dublin Corea.

CIDOC-ove Smjernice

Međunarodni komitet za dokumentaciju (CIDOC) Međunarodnog savjeta za muzeje (ICOM) objavio je 1995. godine *Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu: CIDOC-ove podatkovne kategorije*.¹ Hrvatski je prijevod objavljen u *Vijestima muzealaca i konzervatora* kao prilog uz broj 1-4(1999).

Uloge su *Smjernica*:

- osnova za međunarodni muzejski informacijski standard,
- osnova za nove nacionalne smjernice i standarde: ako trenutno nema projekta razvoja standarda u pojedinoj zemlji, Smjernice i pripadajući standardi mogu poslužiti kao polazište za standardizaciju,
- osnova za usporedbu drugih nacionalnih i međunarodnih standarda,
- model za praktične dokumentacijske sustave, koji mogu biti manualni ili kompjutorizirani, s podatkovnim kategorijama usporedivim s rubrikama u kataložnim li-stićima ili poljima u računalnom sustavu,
- osnova za širenje informacija unutar muzeja i među muzejima; dosljedna uporaba Smjernica i pripadajućih standarda učinit će razmjenu informacija jednostavnijom,
- sredstvo za zaštitu dugotrajne vrijednosti podataka: široko rasprostranjena primjena Smjernica i pripadajućih standarda podržat će razvoj podataka najveće kvalitete,
- izvorište poboljšanja stručnosti osoblja,
- Smjernice se mogu upotrijebiti kao osnova inventara ili potpunog kataloga zbirki.

Isto tako, u dokumentu se navodi i što Smjernice nisu:

- ovlašten standard za uporabu u svim muzejima,
- rigidni standard s jedinim načinom primjene i
- struktura podatka za uporabu u dokumentacijskom sustavu za muzejske zbirke, premda mogu poslužiti kao osnova za tu strukturu.

Problemi i perspektive CIDOC-ovih Smjernica

Smjernice su morale zadovoljiti potrebe svih disciplina nazočnih u muzejima, uključujući arheologiju, kulturnu povijest, umjetnost, znanost i tehnologiju te prirodne znanosti. Smatram da su uspješno prevladale poteškoće uzrokovane velikom raznolikošću građe. Pomno razrađenom strukturom podatkovnih skupina i kategorija ostvarena je visoka razina općenitosti i omogućena prilagodljivost različitim vrstama zbirki čime su pružene osnove za oblikovanje generičkog informacijskog sustava koji bi mogao zadovoljiti sve vrste muzeja. Precizno su određeni odnosi i veze između podatkovnih kategorija, kao i ponovljivost elemenata u strukturi.

Primjerice, dok se na starim predmetnim karticama u posebnoj rubrici bilježila signatura, natpisi i oznake bili su "izgubljeni" unutar velike rubrike za opis. Prema CIDOC-ovim Smjericama sada se u istoj podatkovnoj skupini bilježe natpisi i oznake i same signature djela.

Primjeri 1

Tekst natpisa/oznake: SI DEVS NOBISCVM QVIS CONTRA NOS

Vrsta natpisa/oznake: **natpis**

Tehnika natpisa/oznake: urezivanje

Smještaj natpisa/oznake: ovalan, ispod ruba

Jezik natpisa/oznake: latinski

Prijevod natpisa/oznake: Ako je Bog uz nas, tko je protiv nas

Opis natpisa/oznake: Veliko V je u krugu, podcrtano

Primjer 2

Tekst natpisa/oznake: Babić 1950

Vrsta natpisa/oznake: **signatura**

Tehnika natpisa/oznake: ulje na platnu

Smještaj natpisa/oznake: dolje, desno

Jezik natpisa/oznake: hrvatski

Opis natpisa/oznake: dijelom prekriveno bojom

U podatkovnoj skupini za naziv predmeta, koja je definirana kao ponovljiva, mogu se zabilježiti različiti nazivi predmeta, primjerice, klasifikacijski, opći i lokalni naziv predmeta.

Primjer 3

Naziv predmeta: sjekirica

Vrsta naziva: **opći naziv**

Naziv predmeta: bakica

Vrsta naziva: **lokalni naziv**

U navedenim primjerima uočavamo važnost uporabe normiranog nazivlja: ono ne samo da određuje kvalitetu sadržaja podataka i njihovo dosljedno bilježenje, već sudjeluje i u preciznom definiranju strukture i njezinoj kasnijoj interpretaciji pri pretraživanju, ispisu ili razmjeni podataka. O kontroli nazivlja govori se samo u jednom poglavlju. Navodi se važnost primjene standardiziranih pravila formata i kontrole nazivlja pri izradi dosljedne dokumentacije te upućuje na bitne standarde za sadržaj i vrijednost podataka. U opisu podatkovnih skupina i kategorija, uz kategorije za koje je to potrebno, Smjernice preporučuju korištenje kon-troliranog nazivlja te upućuju na spomenuto poglavlje. Kada bi se pristupilo izradi standarda, trebalo bi razmotriti to pitanje koje Smjernice ostavljaju otvorenim.

Razvojem navedenih djelotvornih mehanizama Smjernice su osigurale perspektivu i zadale visoka mjerila za buduće muzejske informacijske standarde i njihovu primjenu pri razvoju muzejskih računalnih informacijskih sustava za obradu građe.

Dublin Core

Internet, odnosno njegov najpopularniji servis World Wide Web, naglo postaje jedan od najutjecajnijih obrazovnih izvora. Tako su i muzeji vrlo brzo počeli koristiti web-stranice, doduše, najčešće kao brošure u boji o svojim zbirkama i programima. S vremenom je muzejski web-prostor postajao sve bogatiji uključujući nove kvalitetne sadržaje poput interaktivnih multimedijjskih sadržaja, pretraživih baza podataka, edukativnih računalnih igara i sl. No, kao i ostali korisnici interneta i muzeji su se vrlo brzo suočili s gorućim problemom pretraživanja odnosno pronalaženja izvora na mreži, jer da bi se korisnici mogli služiti nekim muzejskim izvorom informacija, prvo ga moraju pronaći. Jedno od rješenja kojim bi se mogao prevladati problem pretraživanja i pronalaženja primjena je elemenata Dublin Corea za opis.

Značajke Dublin Corea

Kako bih podsjetio na elemente Dublin Corea, poslužit ću se tablicom Juhe Hakale u kojoj su oni razvrstani na one kojima se određuje sadržaj, intelektualno vlasništvo i sama pojavnost izvora.²

Sadržaj	Intelektualno vlasništvo	Pojavnost
Naslov	Stvaratelj	Datum
Tema	Nakladnik	Tip
Opis	Suradnik	Format
Izvor	Vlasnička prava	Identifikator
Jezik		
Odnos		
Obuhvat		

Iako se petnaest elemenata Dublin Corea ustalilo i neće se uvoditi novi, niti odbacivati postojeći elementi, Dublin Core je vrlo fleksibilan kao format. Fleksibilnost je bila i jedno od prvih načela pri njegovu razvoju, a najvažniji mehanizmi kojima je ona omogućena jesu: mogućnost primjene kvalifikatora i mogućnost lokalnog proširivanja.

Primjena kvalifikatora

Dublinski skup od petnaest elemenata jednostavan je format, no uz korištenje kvalifikatora on može postati onoliko složen koliko je to potrebno. Osnovno je pravilo da kvalifikator ne smije imati šire značenje od elementa kojem pripada.³ Razlikujemo tri vrste kvalifikatora: kvalifikator za **jezik**, shemu i tip.

Kvalifikatorom za Jezik omogućena je višejezičnost Dublin Corea, što je za nas u Hrvatskoj posebno važno. Osim što se povećava kvaliteta opisa, povećava se i primjenjivost elemenata za naslov, temu i opis, i to posebice u kontekstu interneta kao svjetske računalne mreže.

Kvalifikator **Shema** definiran je kao formalan standard za sadržaj podataka ili standard za kodiranje uz koji je vezana služba za održavanje kvalitete sadržaja.⁴ Za nas su važni primjeri klasifikacijski sustavi i popisi predmetnica ili deskriptora poput Tezaurusa za umjetnost i arhitekturu (AAT).

Svrha je kvalifikatora **Tip** suženje značenja pojedinog elementa, pa se oni nazivaju i podelementima.

Osmišljavanjem tzv. Dumb-down načela koje omogućuje ignoriranje kvalifikatora ako ga pretraživač ne zna obraditi isključena je bojazan da će kvalifikatori unijeti zbrku ili onemogućiti interoperabilnost.

Primjena lokalnih proširenja

U slučaju specifične dodatne primjene, semantika Dublin Corea lako se može proširiti dodavanjem lokalnih elemenata. Kako takvi elementi počinju s "X-", pretraživački progra-mi ih zanemaruju ako ih nisu u mogućnosti obraditi.

Značaj Dublin Corea za muzejsku zajednicu

CIMI - Consortium for the Computer Interchange of Museum Information objavio je u kolovozu 1999. Guide to Best Practice: Dublin Core.⁵ Taj CIMI-jev vodič, uz velik broj primjera zapisa u Dublin Coreu, predlaže i nudi rješenja za konkretne probleme i pitanja vezana uz njegovu primjenu u muzejskoj zajednici. Tako su ponuđene i neke ključne vrijednosti elemenata za specifičan opis muzejske grade, kako bi mogli razlikovati, primjerice, original od surogata ili predmete kulturne od predmeta prirodne baštine. U radu Markite Franulić Dublin Core u muzejskoj zajednici⁶, prikazan je, između ostalog, CIMI-jev vodič i preveden posebice zanimljiv prikaz odnosa između Dublin Core zapisa u muzejima. Prikazani odnosi između, primjerice, zapisa o muzejskom predmetu i zapisa zbirke, izložbe i novinskog prikaza izložbe, ili zapisa o muzejskom predmetu i zapisa o fotografiji predmeta, digitalnog scana fotografije i web-stranice na kojoj je digitalni scan fotografije, ilustriraju množinu informacija koje se proizvode u muzejskoj djelatnosti. U prilog takvoj raznovrsnosti govori i Elizabeth Orna⁷ kada određuje muzej kao trostruko spremište ili spremište predmeta, informacija o predmetima te znanja kustosa. Dakle, uz predmete i informacije o predmetima, kao korisnika nas zanima i šire znanje predstavljeno kroz aktivnosti publiciranja, izrade projekata, a u obliku stručnih radova, interaktivnih multimedijских naslova pa sve do letaka ili muzejskih legendi. Primjenom Dublin Corea uvelike bismo mogli povećati dostupnost tog širokog spektra informacija koje proizvode muzeji. Uspiju li se iskoristiti mogućnosti koje Dublin Core nudi, muzeji će imati puno bolje izgleda da njihove zbirke postanu dostupnije javnosti u kaotičnom okruženju kakav je internet danas.

Problemi i perspektive Dublin Corea u muzejskoj zajednici

Korisnik koji pretražuje katalog arhiva, knjižnice ili muzeja u većini slučajeva zna na koji će tip grade naići. Međutim, korisnici koji pretražuju internet suočeni su s rezultatima među kojima se nalaze različiti entiteti, različiti tipovi grade na različitim medijima. Da bi informacije o muzejskim predmetima, unatoč toj raznolikosti, bile pretražive, predmetima moramo pristupiti kao ostalim dokumentima jer ih kao takve možemo lakše opisati. Budući da je Dublin Core skup elemenata metapodataka u prvom redu namijenjenih omo-gučavanju kvalitetnog pretraživanja grade na internetu, njegovi su elementi oblikovani tako da se njima najlakše opisuju predmeti slični dokumentima (document-like objects). Muzeolozima je takav pristup poznat i šire u okviru informacijskih znanosti i u samoj teoriji muzeologije gdje predmet možemo na više načina promatrati kao dokument.⁸ Doseg Dublin Corea proširen je i na entitete koji nisu slični dokumentu, kao što su primjerice događaji ili osobe. No, moramo priznati kako je za opis takvih koncepata ipak teže primjenjivati iste mehanizme.

CIDOC-ove Smjernice i Dublin Core

I proces opisivanja samih muzejskih predmeta kao dokumenata znatno je složeniji nego što je to slučaj s, primjerice, knjižničnom gradom. Stoga prevođenje ili mapiranje CIDOC-ovih podatkovnih kategorija u elemente Dublin Corea treba pomno razraditi zbog osjetljivosti tog procesa s obzirom na kontekst (vrstu grade, tip zbirke i sl.).

Usporedne tablice, poput one koja je nastala na Trećem seminaru Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture kao rezultat rada radionice za Dublin Core i Zajedničke radne grupe AKM-a,⁹ s namjerom da se pokušaju uspostaviti semantičke veze između elemenata Dublin Corea i elemenata standarda pojedine zajednice, trebalo bi obogatiti pravilima koja bi dinamički, ovisno o vrsti grade ili vrijednosti pojedinih elemenata, adekvatno odražavala pojedine koncepte.

No, jednom kada se koliko je moguće precizno utvrde pravila za prevođenje, svi muzeji koji svoju dokumentaciju vode u elektroničkom obliku, primjenom računalnih baza podataka, moći će iz postojeće dokumentacije automatizirano generirati Dublin Core zapise, bez posebnog opterećenja muzejskog osoblja.

Umjesto zaključka

Na kraju, naveo bih riječi Davida Bearmana s izlaganja na Godišnjoj konferenciji CIDOC-a 1997. u Nürnbergu: "Ne bismo smjeli ignorirati strategije i koncept dublinskih metapodataka, već iznaći načine prevođenja informacija o muzejskim konceptima u informacije "slične dokumentu" i tako omogućiti pretraživanje. Sa stanovišta muzealaca, to je odlučujuća prednost, budući da je smisao stavljanja grade na Internet, a time i njene dostupnosti drugima, da se privuče pažnja onih koji inače muzeje ne bi smatrali izvorima digitalnih sadržaja, i da čitavo bogatstvo detalja koje nam je poznato o našim zbirkama postane dostupno širokoj javnosti."¹⁰

Bilješke

1 Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu : CIDOC-ove podatkovne kategorije. // Vijesti muzealaca i konzervatora (prilog) 30, 1-4(1999).

2 Hakala, Juha. Dublinski osnovni skup elemenata metapodataka. //Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 1-2(2000), 55.

3 Isto. Str. 57.

4 Dublin Core qualifiers. <http://purl.oclc.org/dc/documents/rec/dcmes-qualifiers-20000711.htm> (2000-07-11).

5 CIMI Guide to best practice -. Dublin Core. http://www.cimi.org/documents/meta_bestprac_final_ann.html (1999-08-12).

6 Franulić, Markita. Dublin Core u muzejskoj zajednici. // Informatica museologica 31, 1/2(2000), 16-24.

7 Orna, Elizabeth. U tijeku zbivanja. //Informatica museologica 26, 1-4(1995), 51.

8 Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1993. Str. 132-144.

9 Usporedna tablica : Dublin Core, EAD, UNIMARC, CIDOC.//2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 217.

10 Bearman, David. Standards : museum metadata integrated with the metadata of other distributed information resources. // Qualität und Dokumentation : CIDOC Jahrestagung, 1997. Str. 1-10.

Literatura

Bearman, David. Standards : museum metadata integrated with the metadata of other distributed information resources. // Qualität und Dokumentation : CIDOC Jahrestagung, 1997. Str. 1-10.

CIMI Guide to best practice : Dublin Core. http://www.cimi.org/documents/meta_bestprac_final_ann.html (1999-08-12).

Dublin Core qualifiers. <http://purl.oclc.org/dc/documents/rec/dcmes-qualifiers-20000711.htm> (2000-07-11).

Franulić, Markita. Dublin Core u muzejskoj zajednici. // Informatica museologica 31, 1/2(2000), 16-24.

Hakala, Juha. Dublinski osnovni skup elemenata metapodataka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 1-2(2000), 49-68.

Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1993.

Međunarodne smjernice za podatke o muzejskom predmetu : CIDOC-ove podatkovne kategorije. // Vijesti muzealaca i konzervatora (prilog) 30, 1-4(1999).

Orna, Elizabeth. U tijeku zbivanja. // Informatica museologica 26, 1-4(1995), 51-53.

Usporedna tablica : Dublin Core, EAD, UNIMARC, CIDOC. // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova

/ uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 217-218.